

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2020).

COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler

SERDAR YURTÇİÇEK*

Doktora Öğrencisi
Uluslararası Politikalar Bölümü, Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi (Pekin/Çin)

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI STRATEJİK Araştırmalar Merkezi'nin hazırladığı, SAM yayınlarının bastığı 'COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar Yeni Trendler' adlı kitabın editörlüğünü, aynı zamanda yazarlardan biri olan Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Ufuk Ulutaş üstlenmiştir. Kitabın Yayın Kurulu üyeleri Dışişleri Bakan Yardımcısı Yavuz Selim Kıran, Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nden Ufuk Ulutaş, Sibel Erkan ve Mehmet Zeki Günay, Dışişleri Bakanlığı Diploması Akademisi'nden Mesut Özcan ve İbn Haldun Üniversitesi'nden Talha Köse'den oluşmaktadır. Her ne kadar kitapta ifade edilen görüşlerin Dışişleri Bakanlığı'na atfedilmemesi, yazarların kendi görüşleri olduğu ifade edilse de takdim kısmının

bizzat Bakan tarafından yazılması, Yayın Kurulu üyelerinin ve yazarların birçoğunun Bakanlık bünyesinde dolaylı ya da doğrudan çalışması kitabın Dışişleri Bakanlığı'nın görüşlerini belli ölçüde temsil ettiği konusunda fikir vermektedir.

COVID-19 Sonrası Uluslararası Sistem

Kitapta, COVID-19'un Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile üst seviyeye çıkan neo-liberal uluslararası sisteme etkileri, pandemi sonrasında olası küresel politik eğilimler ve uluslararası ilişkilerde ortaya çıkabilecek tartışmalar ele alınmıştır. Bu bağlamda, COVID-19'un küreselleşmeyi ve küresel rekabeti ne ölçüde etkileyeceği sorusuna cevap aranmaktadır. Bu doğrultuda, küreselleşme-uluslararası sistem- ulus devlet üçlemesi

* Serdar Yurtçicek, 1985 Diyarbakır doğumludur. Balıkesir Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü'nde okuduktan sonra Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Bölümü'nü ve Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirmiştir. 2013-2015 yılları arasında Beykent Üniversitesi İşletme Bölümü'nde, 2016-2020 yılları arasında ise Zhejiang Üniversitesi Uluslararası Meseleler ve Küresel Yönetişim Bölümü'nde yüksek lisans yapmıştır. Nokia, Samsung Elektronik Türkiye Ajansı gibi şirketlerde çalışan Yurtçicek, 2014-2016 yılları arasında Aydınlik Gazetesi'nde Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Pekin'de Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi Uluslararası Politikalar Bölümü'nde doktora yapmaktadır. E-mail: serdaryurtcicek@gmail.com

arasındaki ilişkinin mahiyeti ve olası dönüşümü anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte kitap, dijital diplomasinin geleceği, medikal istihbarat, ekonomi, göç, çatışma çözümleri, Ortadoğu ve Türkiye gibi küresel aktörler için önem arz eden uluslararası örgütler hakkında öngörülerde bulunmaktadır.

Paradigma Kaymaları

Yazarların önemli bir bölümünün hemfikir olduğu düşünce; COVID-19'un küresel çapta bir sistem değişikliği yaratmayacağı, daha çok 11 Eylül Saldırıları ve 2008/2009 Küresel Finansal Krizi sonrasındaki gibi paradigma kaymalarına sebep olacaktır. COVID-19 sonrasında yeni düzenin liderinin kim olacağı konusuna neredeyse her yazar katkı yapmıştır. Bu konuda genel eğilim Çin'in yeni bir düzen kuramayacağı yönündedir. Çin'in, ortaya ilk çıktığı dönemde virüsü saklamaya çalıştığı, geç bilgi verdiği, paylaştığı bilgilerin güvenilmez olduğu yönündeki Atlantik medya ve akademi çevrelerindeki görüşler, kitapta (bölüm 2) birçok yazar tarafından vurgulanmıştır. Bölüm 19'da Çin'in nedeniyle daralan/daralacak olan dünya ekonomisinde Kuşak ve Yol Projesi'nin kapsamını küçülteceği, içeriğini değiştirebileceği, kendi içine ve bölgesine dönebileceği iddiası bulunmaktadır. Çin'in güçlü devlet yapısı sayesinde virüsü yenmede başarılı olduğu ancak bu mekanizmanın gücünün sözde "otoriter" karakteri nedeniyle Çin'in meşru bir küresel lider olarak kabul edilmesini engelleyeceği savı dikkat çekmektedir. Bölüm 1'de Almanya, Güney Kore ve Japonya'nın da başarılı olduğu; başarı faktörünün arkasında, devletin güçlü kurumsal kapasitesi ve işleyişi olduğu vurgulanmaktadır.

Türkiye Nerede Yer Alacak?

Kitapta, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) küresel bir vizyona sahip olmamasına ve liderlik göstermemesine, zor durumda kalan ülkelere yardım edememesine rağmen küresel lider pozisyonunun değişmediği ve orta vadede de de-

ğişmeyeceği fikri hakimdir. 3. bölüm yazarı M. Şükrü Hanioglu'na göre, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaptığı ve son günlerde Henry Kissinger'in dile getirdiği gibi, yeni bir Marshall programının devreye girmesi ve 'Önce Amerika' mottosundan vazgeçilmesi Batı medeniyetini yeniden ortak değerler etrafında birleştirmeyi sağlayabilir. Bu durumun, büyümesi dış ticarete bağlı olan Rusya ve Çin tarafından da benimseneceği ileri sürülmektedir. Aksi halde, yazarlar Avrupa Birliği (AB) ve Afrika'ya sürekli yardım eden Çin'in kendi başarısını yayabileceğini düşünmektedirler. Bölüm 4'te bu düşünce, Türkiye'nin gelişen ve büyüyen Asya'nın değil 'modern ve uygarlığı temsil eden' Batı uygarlığının bir parçası olması gerektiği fikriyle birlikte ele alınmaktadır.

Bölüm 22'de, AB gibi uluslar üstü organizasyonların pandemi sonrasında kendi iç problemleri ile uğraşacağı, küresel bir oyuncu olamayacağı bununla birlikte, bölüm 20'de virüsle ortaya çıkan orta ürünlerde Çin'e olan bağımlılığın azaltılması için üretime ağırlık vereceği öngörülmektedir. Bu durum ABD için de geçerlidir.

Küreselleşme Bitiyor Mu?

Bölüm 2'de, COVID-19'a karşı verilecek mücadelenin küresel çapta olması gerektiği yazarların çoğu tarafından kabul edilmiştir. Kendi başına ülkelerin verdiği mücadelenin yetersiz ve çok pahalı olduğu savunulmuş ancak ortak mücadele ile küresel bir başarı sağlanabileceği vurgulanmıştır. Bölüm 9'da, küreselleşmenin bazı devletler tarafından kazançlarını üst seviyeye çıkarmak için kullanıldığını ancak küreselleşen teröre karşı küresel önlemler alma konusunda aynı ülkelerin bedel ödememek için işbirliği geliştirmediklerini ifade edilmektedir. Salgına karşı da aynı yaklaşımın sürdürüldüğünü ve bu sebeple virüs karşısındaki başarısız olunduğu vurgulanmaktadır.

Altay Atlı (Bölüm 9) ve Birol Akgüne (Bölüm 14) göre, küreselleşme yok olmayacak, ancak küreselleşmenin yapısı ve enstrümanları yeni dönemin ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden inşa edilecektir. Küreselleşmenin temsilcileri olarak

adlandırılan Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve diğer organizasyonların bağımsız kurumlar olmadıkları, varlıklarının, onlara finansal destek sağlayan ülkelere bağlı olduğu, yaptırım gücü olmadığı, virüsle birlikte aslında ne kadar kırılgan ve karar alma gücünden yoksun oldukları kitapta belirtilen diğer hususlardır.

Ulus Devletler Güçlenecek

Bölüm 5 ve bölüm 11'de, COVID-19'un ulus devletlerin güçlenmesi, sınırların daha fazla korunması, devletçi ekonominin yeniden canlandırılması ihtiyacını ortaya çıkardığı vurgulanmaktadır. Toplum güvenliği, medikal ve tarımsal ürünlerin üretiminin ulus devletlerde daha fazla teşvik edileceği öngörülmektedir. Bölüm 18'de ülkelerin virüsle tanışması ile birlikte nükleer güç kadar biyolojik gücün de ne kadar önemli olduğunun farkına vardıkları, bu sebeple güçlü sağlık hizmetlerine sahip olmanın, biyolojik çalışmalar yapmanın ve medikal istihbaratın geliştirilmesinin devletler açısından son derece önemli olduğu dile getirilmektedir.

Bölüm 21 yazarı Talha Köse, dünyada virüs nedeniyle göreceli bir barışın sağlandığına ancak bunun geçici olduğuna dikkat çekmektedir. Mesut Özcan (Bölüm 23) ve Nurşin Ateşoğlu-Güney (Bölüm 22) Ortadoğu'da ABD'nin tümüyle çekilmeyeceği, Rusya'nın ve İran'ın zor şartlarda da olsa güçlerini büyük ölçüde koruyacakları konusuna vurgu yapmaktadırlar.

ABD-Çin Rekabeti ve Türkiye

Bölüm 11, 14 ve 24'te, COVID-19 sonrasında, ABD ve Çin arasındaki çatışmanın daha fazla artacağı ve Türkiye'nin çıkarlarını maksimize edecek şekilde taraf tutmaması ve denge politikası izlemesi gerektiği görüşü hakimdir.

Bölüm 8 yazarı Mustafa Kibaroğlu, Türkiye'nin yabancı ülkelere gönderdiği tıbbi malzeme ve yardımların virüs sonrasında Türkiye'nin

itibarını arttıracaklarını vurgulamıştır. Türkiye'nin NATO'dan çıkmaması gerektiğini, Batı'nın bir parçası olduğunu ama buna rağmen, ulusal güvenlik ve milli savunma sistemlerinin kendi imkanlarıyla üretimine ağırlık vererek Doğu ile işbirliğini temkinli bir şekilde arttırması gerektiğini dile getirmiştir. Birol Akgün de bu doğrultuda, Türkiye'nin Doğu ve Batı arasındaki denge siyasetini istikrarlı bir şekilde sürdürmesi durumunda, COVID-19 sonrası kurulacak uluslararası sistemde yapıcı bir rol oynayabileceğini eklemiştir.

Sonuç olarak, COVID-19 sonrası dönemde ulus devletlerin ve devletçiliğin gelişeceği öngörülmektedir. Tarımdan sağlığa, ekonomiye ve ulusal güvenliğe üretimin bu bağlamda anahtar bir rol oynayacağı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, Çin'le ilgili yapılan değerlendirmelere ve suçlamalara bakınca Batılı ya da Atlantik merkezli düşünce sisteminin Türkiye'de hala çok etkin olduğu görülmektedir. Bu anlayış, Türk politika yapıcılarının COVID-19'un Batı neoliberalizminin çöküşünü nasıl ortaya çıkardığını ve küresel ekonominin ağırlık merkezinin Asya'ya kaymış olduğunu tam olarak kabul etmemelerine neden olacaktır (Gürcan 2019, 2019/2020; Gürcan & Kahraman, 2020). Genel olarak kitap, ABD'nin COVID-19'dan sonra hegemonik statüsünü koruyacağına dair naif bir inancı ifade ediyor, bu da Türkiye'nin ulusal çıkarlarına hizmet edebilecek gerçekçi politikalar oluşturma girişimlerini potansiyel olarak engelleyebilir. 🌱

Kaynakça

- Gürcan, E. C. & Kahraman, Ö. E. (2020). Tarihsel perspektiften COVID-19: Felaket kapitalizmi korku güdümlü bir dünya düzenini nasıl üretir? *Belt & Road Initiative Quarterly*, 1(3), 49-62.
- Gürcan, E. C. (2019/2020). Amerika sonrası dönemde adil bir dünya düzeni inşa etmek. *Belt & Road Initiative Quarterly*, 1(1), 6-16.
- Gürcan, E. C. (2019). *Çok kutuplaşma, güney-güney işbirliği ve hegemonya sonrası yönetişimin yükselişi*. New York: Routledge.